

РЕАЛІЗАЦІЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРАГНЕНЬ УКРАЇНИ У ПРИЗМІ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Уварова Н. В., Логвиненко Б. О.

Метою статті є наукове обґрунтування реалізації Україною євроінтеграційних прагнень у призмі соціальної сфери. Слід зазначити, соціальна сфера є багатоаспектним і складним поняттям, основоположними складовими частинами якої виступають освіта, культура та охорона здоров'я. Наголошено на важливості соціальної сфери. Вказано, що ключовим аспектом успішної реалізації євроінтеграційних прагнень Україною має виступати орієнтир на всебічне й належне забезпечення прав і свобод людини (т. зв. «людиноцентризм»), а інструменти досягнення зазначених пріоритетів в діяльності держави мають другорядне значення. Акцентовано увагу, що будь-які якісні трансформації, спрямовані на наближення до стандартів ЄС, мають реалізовуватись у органічному поєднанні нормативно-правового та організаційного рівнів. За кожною зі складових частин соціальної сфери України визначені позитивні і негативні моменти на нормативно-правовому та організаційному рівнях, що відображають євроінтеграційні зміни. Вказано на наявність певного дисбалансу в реалізації євроінтеграційних реформ, які властиві для всіх розглянутих складових частин соціальної сфери (охорони здоров'я, культури, освіти). Наведене призводить до успішної реалізації окремих проєктів, тоді як найбільш проблемні напрямки залишаються невирішеними або частково реформованими. Зроблено висновок про те, що державна політика у соціальній сфері України потребує систематизації. Вимагають уточнення й нормативного закріплення складові частини соціальної сфери, згідно з якими мають прийматись стратегічні документи. Запорукою успішного вступу України в ЄС на правах держави-учасниці визначено чітке окреслення перспективних напрямків, кола суб'єктів та меж їхньої відповідальності за досягнення поставлених цілей.

Ключові слова: соціальна сфера, культура, освіта, охорона здоров'я, реформування, інтеграція.

Uvarova N. V., Logvynenko B. O. Realization of European integration aspirations of Ukraine in the prism of the social sphere

The aim of the article is the scientific justification of Ukraine's realization of European integration aspirations in the prism of the social sphere. It should be noted that the social sphere is a multifaceted and complex concept,

the fundamental components of which are education, culture and health care. The importance of the social sphere is emphasized. It is indicated that the key aspect of the successful realization of European integration aspirations by Ukraine should be a reference point for the comprehensive and proper provision of human rights and freedoms (the so-called «people-centeredness»), while the tools for achieving these priorities in the state's activities are of secondary importance. It was emphasized that any qualitative transformations aimed at approximation to EU standards should be implemented in an organic combination of regulatory and organizational levels. For each of the components of the social sphere of Ukraine, positive and negative points are determined at the regulatory and organizational levels, which reflect European integration changes. It is indicated that there is an imbalance in the realization of European integration reforms, which are characteristic of all considered components of the social sphere (health care, culture, education). The above leads to the successful realization of individual projects, while the most problematic areas remain unresolved or partially reformed. It was concluded that the state policy in the social sphere of Ukraine needs to be systematized. The components of the social sphere, according to which strategic documents must be adopted, require clarification and regulatory consolidation. The key to Ukraine's successful accession to the EU with the rights of a participating state is a clear outline of promising directions, the scope of subjects and the limits of their responsibility for achieving the set aims.

Key words: social sphere, culture, education, health care, reformation, integration.

Постановка проблеми та її актуальність. Збройна агресія проти України, розпочата росією 24 лютого 2022 року, мала за мету повернення нашої держави в орбіту пострадянських країн на правах сателіта. Героїчний спротив українського народу засвідчив вірність євроінтеграційним прагненням. Підтримка України передовими демократичними державами свідчить про віру у перемогу демократії. У зв'язку з викладеним представляє собою інтерес реалізація Україною прагнень на

вступ до Європейського Союзу (далі - ЄС), яку пропонується розкрити у нормативно-правовій та організаційній площинах. Враховуючи широту об'єкта дослідження, фокус наукового пошуку обмежено окремими складовими частинами соціальної сфери. Важливість останньої пов'язана з її безпосереднім зв'язком із фундаментальними правами людини, визнаними на міжнародному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій цієї проблематики представлений працями фахівців в царині права. Так, В. Теремецький досліджував проблеми трансформації національної системи охорони здоров'я. У свою чергу, В. Стеценко обрала предметом наукового пошуку обґрунтування запровадження в Україні загальнообов'язкового медичного страхування. О. Копієвська вивчала культурну функцію держави в контексті національного державотворення. Л. Могілевський здійснював аналіз забезпечення трудових прав громадян. Адміністративно-правове регулювання надання послуг у сфері освіти розкрито на монографічному рівні Б. Деревянко. Водночас проблема наближення вітчизняної соціальної сфери до вимог і стандартів ЄС не досліджувалась комплексно, що обумовлює своєчасність представленої роботи.

Метою статті є наукове обґрунтування реалізації Україною євроінтеграційних прагнень у призмі соціальної сфери.

Виклад основного матеріалу. Згідно зі статтею 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Разом із тим держава відповідає перед людиною за свою діяльність, а головним обов'язком держави є утвердження і забезпечення прав і свобод людини [1].

Відповідний обов'язок держави повною мірою стосується соціальних прав і свобод людини, об'єднаних соціальною сферою. Індивідуальне та громадське здоров'я, культурне розмаїття та свобода світогляду, доступність освіти для кожного та освіта впродовж життя є основою сталого розвитку суспільства.

Слід зазначити, що соціальна сфера є багатоаспектним поняттям. Тут варто підтримати М. Кальницьку, яка, спираючись на визначення, подані у Великому тлумачному словнику сучасної української мови та Економічній енциклопедії, розкриває її як «сукупність галузей, підприємств, організацій, які безпосередньо пов'язані і визначають спосіб і рівень життя людей, їх добробут, спожи-

вання (освіта, культура, охорона здоров'я тощо)» [2, с. 530]. Таким чином, основоположними складовими частинами соціальної сфери слід вважати охорону здоров'я, культуру та освіту.

Також слід погодитись з тим, що для забезпечення ефективності державного управління розвитком соціальної сфери слід враховувати економічні та соціальні чинники, що формують тенденції, які ведуть до її динамічних змін [3, с. 237], але обмежуватись виключно економічними чинниками тут не можна. На наше переконання, ключовим аспектом тут має виступати орієнтир на всебічне й належне забезпечення прав і свобод людини (т. зв. «людиноцентризм»), а інструменти досягнення зазначених пріоритетів в діяльності держави мають другорядне значення. Тут також варто наголосити на тому, що будь-які якісні трансформації, спрямовані на наближення до стандартів ЄС, мають реалізовуватись в органічному поєднанні нормативно-правового та організаційного рівнів.

Тож критерієм розкриття євроінтеграційних прагнень України у призмі соціальної сфери виступатимуть якісні зміни в охороні здоров'я, освіті та культурі, втілені у національному законодавстві та практиці діяльності суб'єктів публічного адміністрування.

Охорона здоров'я. Право на охорону здоров'я гарантоване кожному статтею 49 Конституції України [1]. Питання реалізації цього права на фундаментальному рівні закріплені Законом України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 [4] (далі - ОЗ). ОЗ визначають правові, організаційні, економічні та соціальні засади охорони здоров'я в Україні, регулюють суспільні відносини у цій сфері з метою забезпечення гармонійного розвитку фізичних і духовних сил, високої працездатності і довголітнього активного життя громадян, усунення факторів, що шкідливо впливають на їх здоров'я, попередження і зниження захворюваності, інвалідності та смертності, поліпшення спадковості [5, с. 11].

Наголошуючи на важливості ОЗ як титульного Закону у сфері охорони здоров'я, ключовим нормативно-правовим актом, який спрямований на наближення вітчизняної системи охорони здоров'я до вимог і стандартів ЄС, слід вважати Закон України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» від 19.10.2017. Цим Законом були втілені у життя положення про запровадження в Україні системи медичного страхування та програми медичних гарантій для фізичних осіб [6].

Важливим завданням на найближчий час є кодифікація медичного законодавства України. В цьому аспекті І. Сенюта слушно вказує на те, що медичний кодекс «зможе комплексно охопити регулюванням усі правовідносини у сфері медичного обслуговування, а відтак зменшить прогалини й контроверзії в нормативному забезпеченні» [7].

Разом із тим на організаційному рівні питання трансформації національної системи охорони здоров'я також лишаються актуальними. Зокрема, потребує належного врегулювання статус суб'єктів санітарно-епідеміологічної діяльності. Крім того, вимагають перегляду повноваження Національної служби здоров'я України, яка лишається посередником між державою та закладами охорони здоров'я у розподілі бюджетних видатків. У свою чергу, вбачається доцільною оптимізація закладів, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління МОЗ України.

Сьогодні не мають належного вирішення складні біоетичні проблеми: евтаназії, зміни статевої належності, сурогатного материнства, примусової психіатричної допомоги. Досвід держав-учасниць ЄС може слугувати орієнтиром для врегулювання окреслених питань на національному рівні.

Культура. У сучасному світі саме культура стає одним із найважливіших складових частин суспільного розвитку. Завдяки культурі суспільство може реалізовувати свій творчий потенціал, долучитись до всіх надбань світової цивілізації, зберігати й збагачувати не лише матеріальні, науково-технічні, інтелектуальні багатства власної країни, але й її історико-культурну спадщину [8, с. 7]. Українська культура як цілісне явище зазнала надзвичайного підйому із початком «війни за незалежність» у лютому 2022 року, водночас рівень державної підтримки цього напрямку лишається незадовільним.

На нормативно-правовому рівні слід вітати прийняття Україною так званих законів «про декомунізацію». Це стосується, насамперед, Законів України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» від 09.04.2015 [9] та «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років» від 09.04.2015 [10].

Не менш важливим моментом є нормативно-правове врегулювання правового статусу корінних народів України, закріплене Законом України «Про корінні народи України» від

01.07.2021 [11]. Згаданий Закон став відображенням на національному рівні Декларації Організації Об'єднаних Націй «Про права корінних народів» від 13.09.2007 [12].

Актуальною проблемою на організаційному рівні стосовно культури сьогодні є збереження та захист культурних цінностей від знищення та незаконного вивезення з України. В цьому аспекті механізми, розроблені європейськими державами для повернення культурних цінностей незаконно вивезених нацистською Німеччиною в період 2-ої світової війни, є надзвичайно слушними для України в сучасних умовах.

Освіта. Потрібно відмітити, що протягом останніх років у системі національної освіти спостерігаються позитивні тенденції, пов'язані із інтеграцією України у європейський освітній простір. Запровадження інститутів зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО), єдиного державного кваліфікаційного іспиту (ЄДКІ), кредитно-модульної системи організації освітнього процесу (КМС), нової української школи (НУШ).

Серед іншого, слід наголосити на нерозривності освіти та науки, що прослідковується у рівнях вищої освіти, де доктор філософії став освітньо-науковим рівнем, прийшовши на зміну кандидатів наук (стаття 5 Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014) [13].

На організаційному рівні в системі освіти України також відбулося багато позитивних змін. Зокрема, це стосується діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, створеного у 2015 році, а також широкого впровадження дистанційних освітніх платформ на всіх освітніх рівнях.

Основною проблемою національної освіти на організаційному рівні залишається «уніфікація» зі стандартами ЄС, які стосуються визнання її результатів. Академічна мобільність виступає однією з базових засад сучасної європейської освіти і за згаданим напрямком лишається багато невирішених питань. Крім того, вимагає перегляду тенденція щодо висвітлення наукових здобутків вітчизняних вчених у виданнях, які внесені до міжнародних наукометричних баз Scopus та Web of Science, проте відносяться до переліку «хижих журналів» [14] тощо.

Також доцільно зупинитися на питанні посилення уваги до культури академічної доброчесності у науковому середовищі та запровадження ефективних заходів академічної відповідальності за її порушення. В згаданому аспекті досвід демократичних європейських держав може слугувати

основою для створення ефективних правозастосовчих інструментів захисту академічної доброчесності в Україні.

Висновки. На завершення слід констатувати, що Україною здійснюється послідовна політика щодо приведення нормативно-правового та організаційного забезпечення соціальної сфери у відповідність до європейських вимог, стандартів і норм. Можна звернути увагу на певний дисбаланс у реалізації євроінтеграційних реформ, які властиві для всіх розглянутих складових частин соціальної сфери. Наведене призводить до успішної реалізації окремих проєктів, тоді як найбільш проблемні напрямки залишаються невіршеними або частково реформованими.

Подолання окреслених у дослідженні проблем вбачається нами можливим завдяки системній державній політиці. Потребують уточнення й нормативного закріплення складові частини соціальної сфери, згідно з якими мають прийматись стратегічні документи. Чітке окреслення перспективних напрямків, кола суб'єктів та меж їхньої відповідальності за досягнення поставлених цілей має слугувати запорукою успішного (реального) вступу України в ЄС на правах держави-учасниці.

Література

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996. *Відомості Верховної Ради України* від 23.07.1996. 1996. № 30, Ст. 141.
2. Кальницька М.А. Теоретичні підходи до визначення соціальної сфери та особливості її функціонування в Україні. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. № 10. С. 529-534.
3. Кайда О.П. Системні трансформації процесів формування та реалізації соціальної політики держави: змістовне наповнення та орієнтири. С. 226-238. URL: [https://nuczu.edu.ua/sciencearchive/PublicAdministration/vol7\(17\)/30.pdf](https://nuczu.edu.ua/sciencearchive/PublicAdministration/vol7(17)/30.pdf) (дата звернення: 25.11.2022).
4. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення: 25.11.2022).
5. Науково-практичний коментар до Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» / Борис Логвиненко. Київ : ВД «Дакор», 2021. 272 с.
6. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення: Закон України від 19.10.2017 № 2168-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19#Text> (дата звернення: 25.11.2022).

gov.ua/laws/show/2168-19#Text (дата звернення: 25.11.2022).

7. Сенюта І. «Вважаю за необхідне розробити й прийняти Медичний кодекс України». *Юридична Газета*. 2020. № 13 (719). URL: <https://yur-gazeta.com/interview/vvazhayu-za-neobhidne-rozrobiti-y-priynuyati-medichniy-kodeks-ukrayini.html> (дата звернення: 25.11.2022).

8. Копієвська О.Р. Культурна функція держави в контексті національного державотворення: монографія. Київ : Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2010. 272 с.

9. Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки : Закон України від 09.04.2015 № 317-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-19#Text> (дата звернення: 25.11.2022).

10. Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років : Закон України від 09.04.2015 № 316-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/316-19#Text> (дата звернення: 25.11.2022).

11. Про корінні народи України : Закон України від 01.07.2021 № 1616-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1616-20#Text> (дата звернення: 25.11.2022).

12. Декларація Організації Об'єднаних Націй про права корінних народів: Міжнародний документ. Резолюція Генеральної Асамблеї від 13.09.2007 № 61/295. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_156#Text (дата звернення: 25.11.2022).

13. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 25.11.2022).

14. Beall's list of potential predatory journals and publishers. URL: <https://bealllist.net/> (дата звернення: 25.11.2022).

Уварова Н. В.,

*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри
трудового права і процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

Логвиненко Б. О.,

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри
адміністративного права, процесу
та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*